

Digitalisaation reunamilla

Sosiologipäivät 23. - 24.3.2017

Suvi-Sadetta Kaarakainen &
Meri-Tuulia Kaarakainen

Johdanto

”Demokratian ja tasavertaisuuden edistäminen olivat suurimpia odotuksia, joita internetiin sen alkuvuosina liitettiin. Nopeasti kuitenkin huomattiin, että yksi merkittävistä digitalisoituvien yhteiskuntien haasteista on juuri sosiaalinen eriarvoisuus, joka pitkälle teknologisoituneissa yhteiskunnissa saa aiempaa moninaisempia muotoja. Teknologisointuminen aiheuttaa paitsi globaalia saatavuuteen ja saavutettavuuteen perustuvaa eriarvoisuutta kehittyneiden maiden ja kehittyvien maiden välille, myös osaamiseen ja käyttötottumuksiin kiinnittynyttä eriarvoisuutta kehittyneiden maiden kansalaisten keskuudessa. Sosiaalinen syrjäytyminen liittyy yksilöiden ongelmiin saavuttaa ja osallistua kulttuurin, politiikan sekä muun sosiaalisen elämän toimintoihin, jotka ovat enemmistön saavutettavissa.

Osallistumattomuutta, yhteiskunnallisten palveluiden ulkopuolelle jäämistä ja taloudellista syrjäytymistä on pidetty sosiaalisen syrjäytymisen pääulottuvuuksina. Jo viime vuosikymmenen alussa tutkijat kuitenkin huomauttivat, että digitaalisesta eriarvoisuudesta on tulossa sosiaalisen syrjäytymisen keskeinen indikaattori.

Se koskettaa niitä yksilöitä, jotka eivät kykene hyödyntämään uusia teknologioita ja marginalisoituvat tämän takia talouden ja sosiaalisen elämän toiminnoista.

Aikuisväestön osalta on todettu, että digitaalisesti syrjäytyneet ovat usein niitä, jotka hyödyntävät ja tarvitsevat eniten yhteiskunnan tarjoamia palveluja. Digitalisaation myötä palveluiden siirtyminen enenevässä määrin verkkoon uhkaa erityisesti tätä jo valmiiksi heikoimmassa asemassa olevaa osaa kansalaisista.

Nuorten osalta kyse on ennen kaikkea kyvystä liittyä ikätovereiden seuraan digitalisoituneilla sosiaalisilla areenoilla. Lisäksi kyse on sekä kyvystä hoitaa omia asioitaan että pitää kiinni omista oikeuksistaan digitaalisissa ympäristöissä. Nuorten sitoutumisen internet-yhteisöihin nähdään kertovan luottamuksesta ja uskosta yhteiskuntaan. Verkko-yhteisöt opettavat digitaalisen yhteiskunnan kansalaistaitoja kannustaessaan aktiivisuuteen, keskusteluun ja tiedon vaihtoon virtuaaliyhteisöissä. ”

Digitaalinen eriarvoisuus

Digital divide

- saatavuus & saavutettavuus

”Ensimmäisen, toisen ja kolmannen vaiheen digitaalinen kuilu”

Digital inequality

- osaaminen & käyttö

Digitaalinen eriarvoisuus

Digitaalinen alaluokka

Digital exclusion

Syrjään jäämisen syyt

Sisäisiä

fyysiset rajoitteet (näkö, liikuntarajoitteet, motoriset ongelmat – *verkkopalvelujen saavutettavuus*), oma valinta ("koneista kieltäytyminen"); **kiinnostuksen puute** tai periaate

ja ulkoisia

taloudelliset syyt, **taitojen puute** (koulutus), muu sosiaalinen syrjäytyminen

Digitaalinen syrjäytyminen...

... on yhtäläillä **kyvyttömyyttä hyödyntää** digitaalisia palveluita kuin hakeutua ja **osallistua** vertaisten seuraan netissä.

Kysymykset

Nuorten tietoteknologioiden **käyttöaktiivisuus**

- ”ei-käyttäjien” (non-users) osuus nuorista?

Nuorten suosimat **käyttökohteet**

- mitä ”ei-käyttäjät” itseasiassa eivät käytä?

Nuorten teknologian käyttö

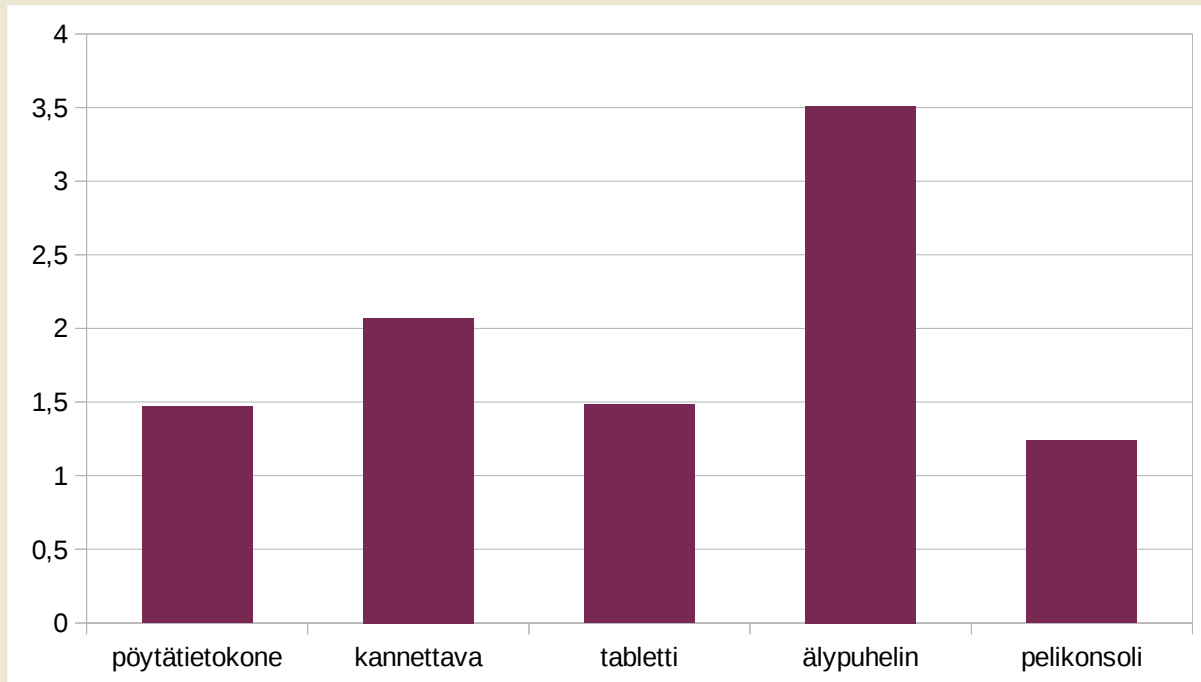
Aineistot:

Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE (Turun yliopisto)

- ICT-taitotesti 2014–2015: N = 3237 (12–22-vuotiaat)
poikia 52 % tyttöjä 48 % (PK 39 % / lukio 32 % / amm. 27 % / VALMA 2 %)
→ **käyttötottumuskysely** + taitotesti
- uudistettu ICT-taitotesti 2017: N = 4426* (15–16-vuotiaat)
poikia 46 % tyttöjä 54 %
→ taustakyselyt (**taustatiedot** ja **käyttökohteet**) + taitotesti

* aineistonkeruu kesken, päättyy 31.3.2017

2014-2015: laitteiden käyttöaktiivisuus

0 = ei koskaan, 1 = toisinaan, 2 = viikoittain, 3 = päivittäin, 4 = useita tunteja päivässä

”non-users”

”**Ei koskaan**” käytä tai käyttää vain ”**toisinaan**”:

Pöytätietokonetta: 930 / 1138 nuorta

Kannettavaa tietokonetta: 297 / 917 nuorta

Tablettitietokonetta: 861 / 990 nuorta

Älypuhelinta: 53 / 45 nuorta

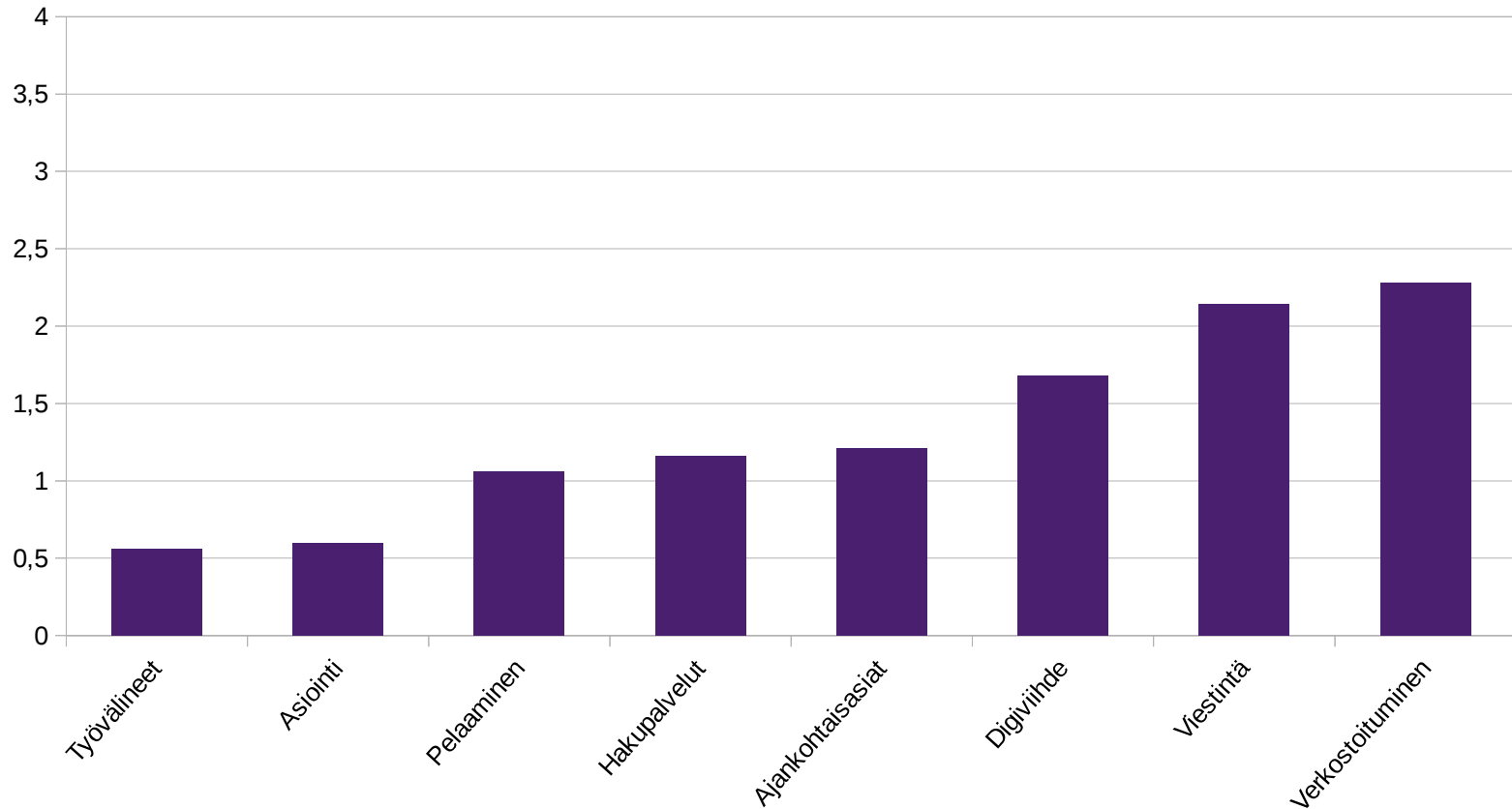
Pelikonsolia: 929 / 1268 nuorta

”**Ei koskaan**” käytä mitään: 0

Käyttää **vain** ”**toisinaan**” ICT-teknologiaa: 9 nuorta
(6 peruskoululaista ja 3 VALMA-koulutettavaa)

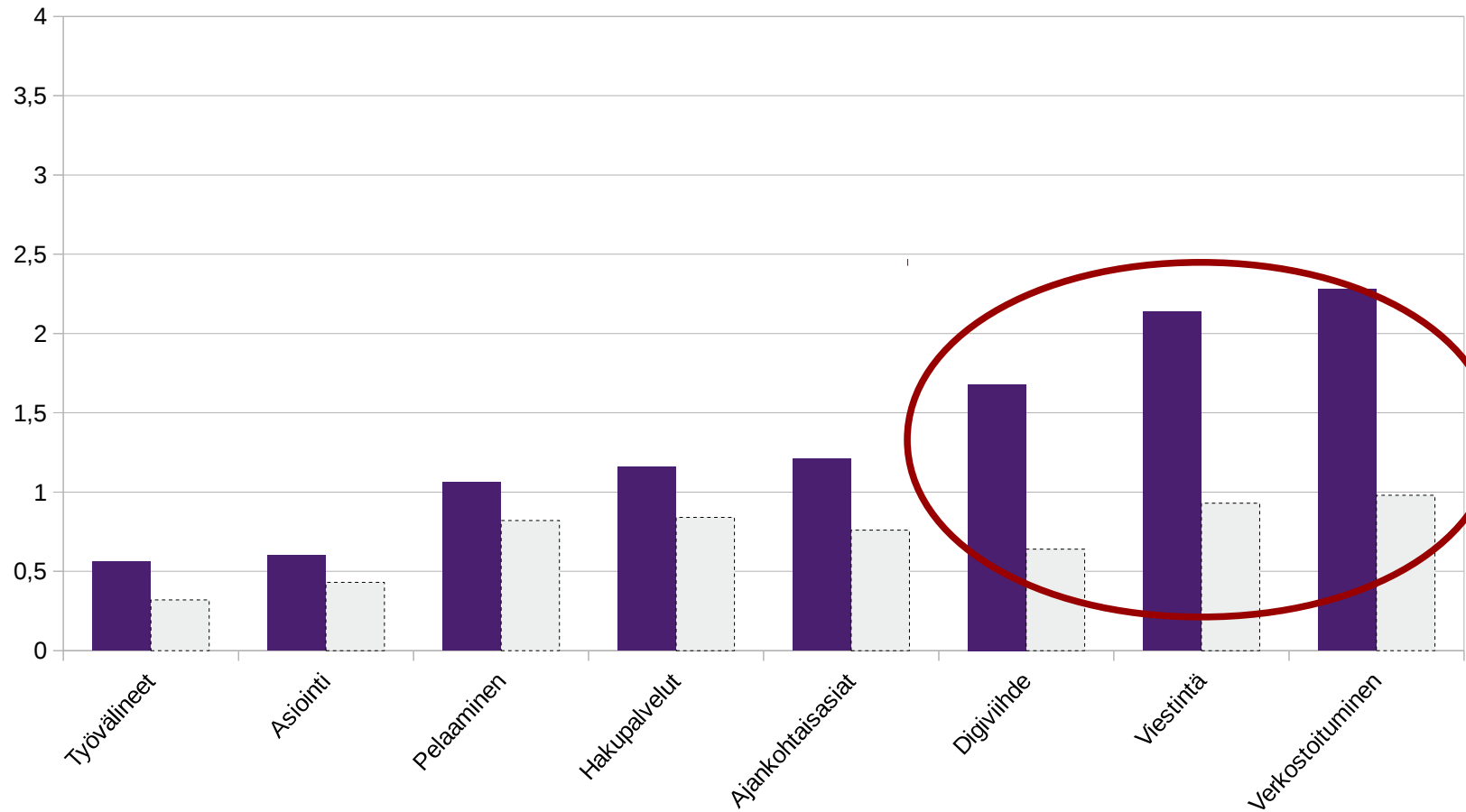
Käyttää **korkeintaan** ”**viikoittain**”: 33 nuorta
(22 perusk., 3 lukiolaista, 3 amm. opiskelijaa, 5 VALMA-koulutettavaa)

käyttökohteet

Käyttökohteet summamuuttujia useasta samaan kategoriaan lasketusta digipalvelusta (esim. verkostoituminen sisältää niin verkostoitumis-, videonjako- kuin kuvanjakopalveluidenkin käyttöä koskevat erilliset kysymykset) (vrt. tuoreemman aineiston vastaavat sivulla 13)

käyttökohteet

◆ kaikki
◻ korkeintaan viikoittain

Poikkeamat tyypillisestä

vajaat **3 %**

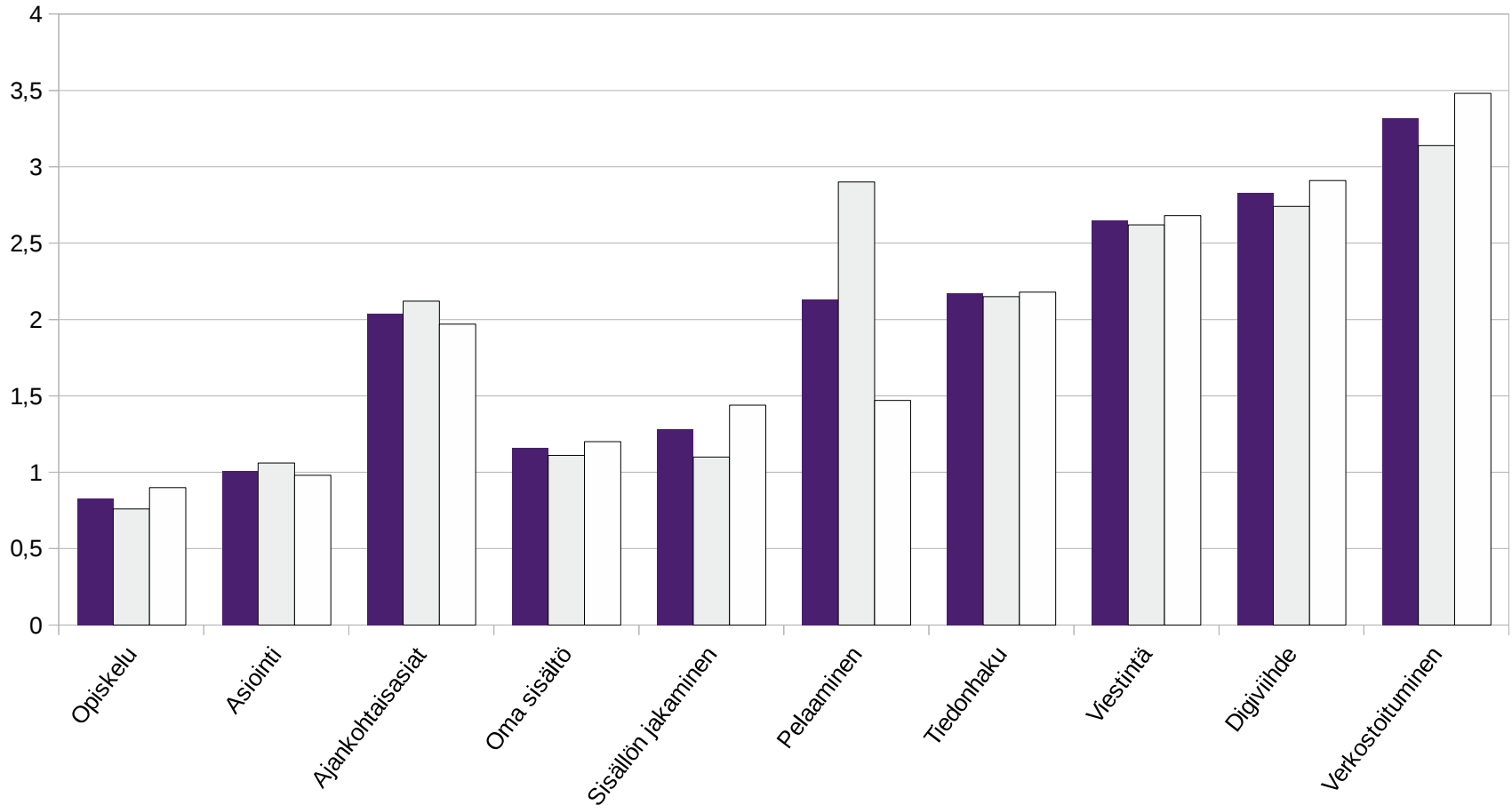
→ *keskimäärin nuoret käyttävät tietoteknologiaa päivittäin johonkin sosiaaliseen verkostoitumiseen, viestintään ja digitaaliseen viihteeseen luettavaan käyttökohteeseen*

Aineistosta löytyy 85 nuorta, jotka käyttävät mitään näihin luettavista palveluista vain korkeintaan viikoittain.

Keitä nämä nuoret ovat?

- poikia (73 %)
- peruskouluista (ja VALMA-koulutettavia)
- aineiston nuorimpia (alle 14-vuotiaita) ja **vanhimpia!** (19-22)

2017: Käyttökohteet

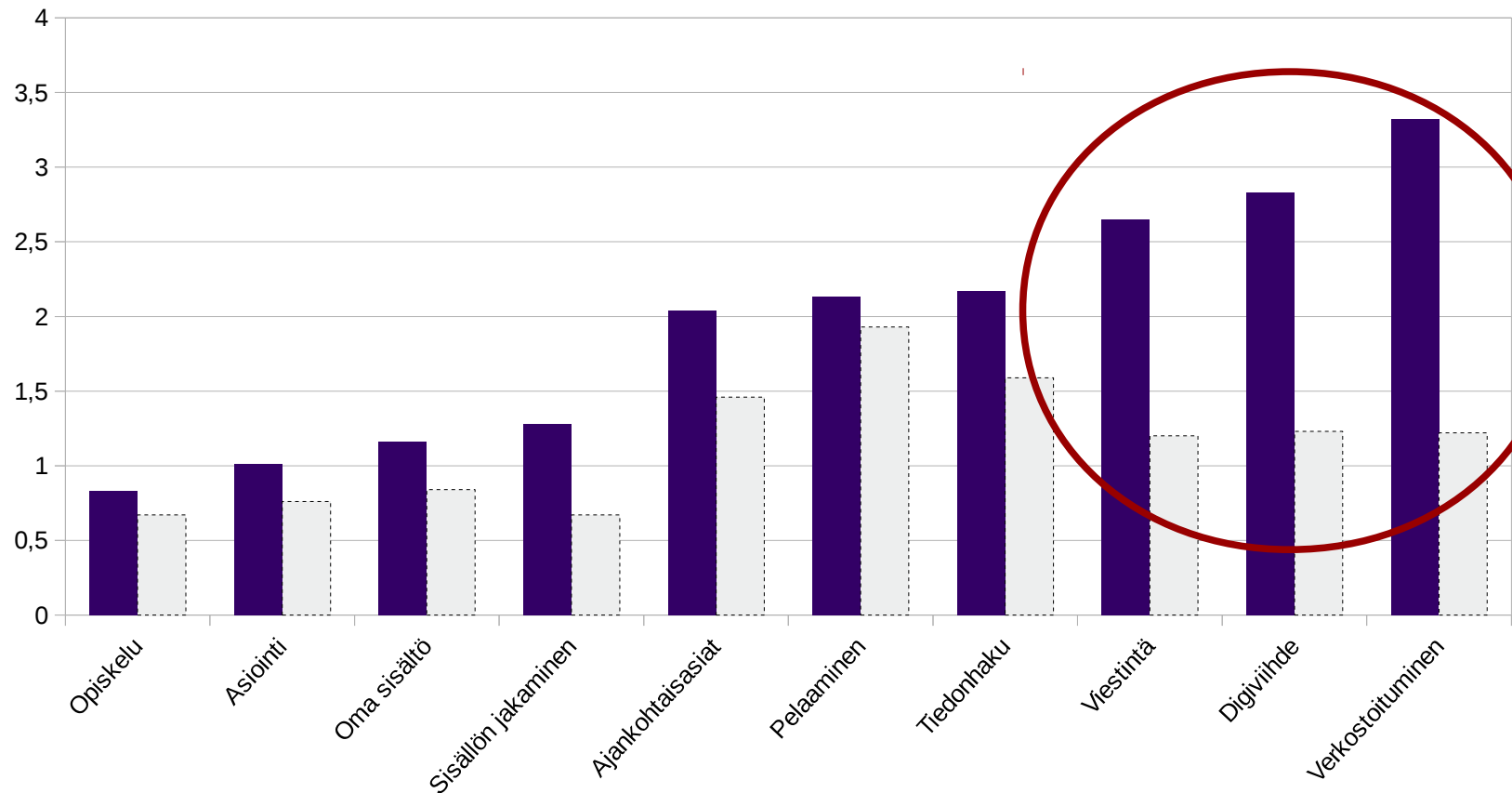

- ◆ kaikki
- ◇ pojat
- ◇ tytöt

”Käytän digitaalisia teknologioita koulussa ja/tai vapaa-ajalla seuraaviin tarkoituksiin:

- viestintään (sähköpostit, pikaviestimet, verkostoitumispalvelujen chatit, IRC...)
- asiointiin (nettipankki, viranomaisasiointi, nettikaupat, matkanvarauspalvelut...)...”

Käyttökohteet

◆ kaikki
◊ korkeintaan viikoittain

Poikkeamat tyypillisestä

3 %

→ keskimäärin nuoret käyttävät tietoteknologiaa päivittäin sosiaaliseen verkostoitumiseen, viestintään ja digitaalisen viihteen kuluttamiseen

Aineistosta löytyy 149 nuorta, jotka käyttävät näitä korkeintaan viikoittain ja 53 nuorta, jotka käyttävät näitä vain toisinaan.

Keitä nämä nuoret ovat?

- poikia (71 %)
- Etelä-Suomen ja Pohjois-Suomen AVI
- kaupunkilaispoikia

Yhteenveto

→ käytännössä kaikki nuoret käyttävät tietoteknologiaa (laitteita) arjessaan, joskin pieni osa vain harvakseltaan

→ ei "ei-käyttäjiä", mutta "**vähän käyttäviä**"

Näitä "**digipassiivisia**" on noin 3 % nuorista

- pääosin poikia
 - Osa nuorimmista pojista "kypsy" digikäyttäjiksi vartuttuaan
 - Etelä- ja Pohjois-Suomen kaupungeista
 - moni kohdannut vaikeuksia (toisen asteen) opinnoissa
- näiden joukossa keskimääräistä enemmän maahanmuuttajia ja oppimisvaikeuksista kärsiviä nuoria
- kielelliset ja/tai oppimisvaikeudet vaikeuttavat etenkin muille nuorille tyypillisimpien digiviihteen, -viestinnän ja sosiaalisten verkostoitumispalvelujen käyttöä

Lopuksi

”Vaikka aineistomme nuorten keskuudesta ei ollut löydettävissä nuoria, jotka eivät koskaan käyttäisi minkäänlaisia digitaalisia teknologioita arjessaan, on molemmista löydettävissä pieni vähemmistö, jotka muuhun ikäryhmään verrattuna käyttävät niitä huomattavan vähän. Erityisesti tähän ryhmään kuuluvat käyttävät vähän verkostoitumisen, viestinnän ja digitaalisen viihteen palveluita ja kanavia, joita puolestaan muut vastaavan ikäiset nuoret käyttävät eniten.

Huomionarvoinen tulos on se, että näistä digitaalisista vertaisverkostoista syrjään jäävät nuoret ovat pääosin Etelä- ja Pohjois-Suomen kaupunkilaispoikia. Joukosta erottuvat myös haasteita opintopolullaan kohdanneet nuoret.

Varsinaisen digitaalisen alaluokan synnystä ei hyödynnettyjen aineistojen perusteella Suomessa ole viitteitä. Tulokset kertovat kuitenkin joidenkin poikien ja toisaalta jo ongelmia koulutuspolullaan kohdanneiden nuorten digitaalisten palvelujen ja yhteisöjen poikkeuksellisen vähäisestä käytöstä.

Erilaisten virtuaaliyhteisöjen ollessa nuorille merkittävä sosiaalinen areena, jolla tavata ikätovereita, altistaa näistä syrjäytymisen nuoren paitsi yhteiskunnallisten palveluiden ja vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomiin ajautumiselle, myös marginalisoitumiselle vertaisensa joukosta.

Koulutuspolullaan ongelmia kohdanneiden nuorten lukumääränsä nähden suuri edustus digitaalisia palveluja poikkeuksellisen vähän käyttävien joukossa varoittaa meitä siitä, että nuorten keskuudessa näyttäisi esiintyvän sama ilmiö kuin aikuisväestön keskuudessa: digitaalinen marginalisoituminen uhkaa etenkin niitä, jotka eniten tarvitsevat yhteiskunnan digitalisoituvia palveluja.

Onkin syytä herätä kysymään, tavoittaako verkkoon siirtyvä sosiaali- ja nuorisotyö sekä opinto- ja työtilaisuuksien tarjonta niitä kipeimmin kaipaavia nuoria?

Suvi-Sadetta Kaarakainen
suvi-sadetta.kaarakainen@utu.fi

Meri-Tuulia Kaarakainen
meri-tuulia.kaarakainen@utu.fi

